

ESCLATS del PASSAT

per Maruja ARNAU i GUEROLA

La bellesa i atractiu que ofereixen les altes terres gironines és incomparable. L'espectacle dels núvols esqueixats que es desprenen del cel envoltant en suau carícia els cimadals altius, impregnen l'esperit d'una mena de radiació màgica que paralitza i domina.

De sempre m'ha agradat aquella frase de Flaubert, el novel·lista francès del segle passat: «Crec que si es mirés constantment vers el cel acabaríem tenint ales». Tanmateix, jo afegeixo: Crec que si s'observés diàriament la muntanya, la humanitat es reforçaria i vitalitzaria, perquè no hi ha res millor per forjar la nostra ànima que impregnar-la del ferm esperit de la muntanya.

L'escola de la vida, del temps, ens depara l'exemple de vigoria, de sinceritat, d'honradesa, en gent oriunda de les terres muntanyenques, que visqueren arrecerades en el reialme dels cims dominants i que un dia deixaren, per convertir-se en paladins de l'ideal que duïen dins son pit.

El que avui ens porta a parlar dels fills de la muntanya es deu a la troballa casual de certs documents històrics en un mas enclavat en els abruptes encontorns de la localitat de Falgons, bell llogarret amagat entre boscos, meravellós estoig de fullatge que serva una joia inefable: l'església romànica, suggeridora d'un misticisme extàtic que infon a l'ànima íntima emoció. Junta-ment amb el Castell, que pertangué al Baró de Cartellà, obra del segle VIII, forma Falgons un conjunt evocador de l'època medieval.

Tornem-hi, però, al que fa el cas. Amb ocasió de realitzar unes obres en el Mas Plantés, es trobaren a la biblioteca una sèrie de documents pertanyents a un avantpassat de la família, que per sí mateixos afermen nostra idea referent a l'empenta i fermesa dels homes de la muntanya, que llegaren a la Pàtria un arxiu històric de fets i proeses d'un valor indiscutible.

Temps malurats d'esdeveniments bèl·lics foren els corresponents als segles XVIII i XIX. Terres petjades per botes invasores, aldarulls civils i foragitats sanguinaris que aprofitant-se del desgavell polític infestaven totes les regions, trobant bon refugi a les comarques muntanyenques.

Aquests documents predits testimonien la carrera militar i honorosos serveis a la Pàtria d'un fill de Falgons. Cal fer menció de l'excel·lent qualitat del paper apergaminat, que malgrat els cent anys i escaig transcorreguts, es conserven en perfecte estat. El títol de concessió de la condecoració de la Reial i Militar Ordre de Sant Herme-negild data del 14 de gener del 1831. Crida nostra atenció el segell reial que porta aquest document i d'altres: la flor de lis amb les fulles sobreposades i plegables.

*Un descendent de l'oficial d'Isabel II,
Narcís Plantés*

N'hi han que ens fan imaginar gestes guerres, coratjosos episodis. Isabel II i en nom seu Dona Maria Cristina, la Reina Governadora, atorga al capità Narcís Plantés la Creu de Sant Ferran, de 1.ª classe, per raó dels mèrits adquirits en l'acció que tingué lloc el 29 de juliol del 1827 en les posicions de Capsacosta. El document està datat el 28 de juliol del 1838. Ordres i despatxos que confirmen els ascensos i condecoracions de tota mena, obtinguts en diversos fets de campanya, que acrediten una vida dedicada a la milícia i al servei de la Pàtria.

I el que signa en Carles d'Espanya, l'aventurer francès que sapigué atreure's la confiança de Ferran VIIè, concedint-li llicència ilimitada per considerar-lo «purificat» de la conducta que observà durant l'anomenat període constitucional, en virtut de la Reial Ordre de 26 d'octubre de 1825, que data del 23 de desembre del 1829.

Volem aclarir que les «purificacions» eren uns expedients que s'incoaven a tots aquells que havien tingut càrrecs públics (civils o militars) a l'època constitucional, declarant-los «purs», «purificats» o «impurs».

La fulla de serveis d'en Narcís Plantés és explícita; cap taca que enterboleixi l'honor de l'oficial, que, evidentment, cenyí les armes amb plena vocació castrense i que prescindint de l'ambient de bandositats que es respirava en els temps que fem referència, sapigué en tot moment mantenir-se fidel al govern que servia.

Tota idea i tota imatge que viu en nosaltres cal exterioritzar-la. La lectura dels documents que han motivat aquestes línies, ens fa pensar en els esdeveniments que es desenvoluparen en aquella època històrica, farcida de lluites i discòrdies. I no podem resistir la temptació d'esmentar alguns fets ocorreguts a les muntanyes gironines i a llurs rodalies, que són avui rabeig d'assossegament i llavors escenari constant d'aldarulls.

Els trabucaires

Aprofitant les circumstàncies de desconcert que travessava el país, gran nombre d'aventurers i foragitats trobaren el camp apropiat per llurs malifetes. Els uns s'allistaren com a combatents; d'altres, formaren bandes armades, envestint a tort i a dret i creant una situació d'esglai arreu els monts i les valls. Molts d'aquells que ja havien fugit a França en anteriors disputes, tornaven a traspasar la frontera per fer estralls a les nostres terres.

En esclatar la guerra carlina, promoguda pel Pretendent, Compte de Montemolin, i en la qual van prendre part molt activa els famosos guerrillers Tristany, el Ros d'Eroles, etc., les muntanyes gironines esdevenen escenari cruent de crims i avolesees. Apareixen els anomenats trabucaires, essolant les comarques, i, amparant-se en la defensa d'una causa justa, desfoguen els seus mals instints en els pacífics habitants.

Pel maig del 1942, una partida composta per un centenar d'homes procedents del país veí, s'internaren a Espanya. Eren manats per un frare caputxí, portador d'un Sant Crist i una senyera. Tots els altres, ostentaven una creu vermella a la part esquerra del pit.

Es dirigiren vers les muntanyes olotines, introduint-se en els masos que trobaven al pas per reposar. Davant el recel que demostraven els muntanyencs (no sense raó, puix que la invasió bandolera havia afectat la major part de les masies), els deia el frare:

— No heu de tenir cap mena de por. Nosaltres no so mlladres i aquest és el nostre distintiu: la Creu. Podeu estar ben segurs que aquesta vegada triomfarà la causa de D. Carles.

*Mas Savalls
de La Pera*

En efecte. L'estol del frare havia penetrat a Espanya amb l'única i exclusiva finalitat de fer prevaler els drets de Carles VIè. Malgrat això, no podem dir que tots els components de la partida pensessin igual. Quan s'entornaren cap a França, en retirada, un grup d'uns vint homes es van negar a retrocedir, desobeint les ordres del comandament i unit-se a un tal Felip, home fatxendós i violent, que fent gala d'un patriotisme que no sentia, s'encarà amb el grup:

—Es veritat que us teniu per homes valents i decidits? Gairebé acabem d'arribar de França per a defensar una causa que considerem santa i ja es propaga entre nosaltres el descoratjament. Aquestes muntanyes seran el nostre cau. Ultra l'enemic ha escarnit i ultratjat la justa i llegítima pretensió de D. Carles i per tal motiu no li hem de tenir cap consideració. Què ens fa falta? Diners? La nostra fi ens justifica. Així doncs, tot enemic ric que caigui a mans nostres, serà el mitjà per obtenir-lo. A canvi de la vida exigirem un bon rescat.

D'aquesta manera, aquell traïdor, presumint de patriota, començà tota una sèrie d'atropellaments inversemblants, gran part dels quals tingueren lloc en els punts més fragosos i solitaris de les comarques muntanyenques.

La tercera guerra carlina. - Repercussió a Olot. - En Savalls.

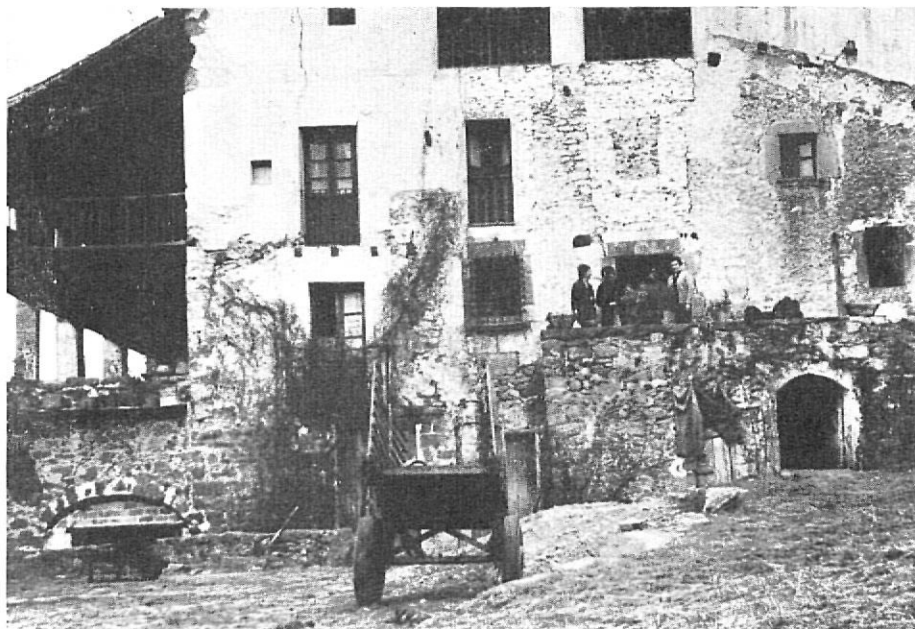
Après el fracàs de Montemolin, el malestar seguia dominant el país. La revolució francesa

de 1848 havia repercutit notablement a Espanya. Anys més tard, tres esdeveniments bèl·lics l'afectaren tanmateix considerablement: La temptativa carlina coneguda pel nom d'«Ortega», la guerra d'Àfrica i l'expedició del general Prim a Mèxic.

La constitució del 1869 no va ésser acceptada per carlins ni republicans i la situació s'empitjorava per moments, fins que el 8 d'abril del 1872 esclata la tercera guerra carlina, en la qual destacaria en gran manera Olot i un fill del Baix Empordà: Francesc Savalls i Massot, nascut al «Mas Savalls» de La Pera.

Ja de molt jove, en Savalls començà a militar en les files de D. Carles, refugiant-se tot seguit a França quan el fracàs del Pretendent. Malgrat això, torna en 1870 a oferir els seus serveis a D. Carles de Borbò (VIIè dels carlins); aleshores fou nomenat Comandant General del seu exèrcit a la província de Girona.

En aquest darrer terç de segle, fou la ciutat d'Olot el marc apropiat pel desenvolupament dels més variats esdeveniments polítics, amb els consegüents i nefastos resultats. El destronament d'Isabel II i la República que esdevingué van exaltar els més avançats de la població, que es llençaren al carrer plens d'entusiasme. Les notes de l'Himne de Riego s'escamparen als quatre vents i els sentiments religiosos dels bons olotins foren escarnits. Posteriorment, els carlins assetjaren la vila, que sofrí els efectes d'una guerra fratricida amb les temibles represàlies d'una i altra banda, degut a aquell estat d'alteració. La

*Masia
"La Fageda"
de La Pinya*

indústria, els negocis, tot plegat restà paralytitzat i els olotins, sota pena de la vida, no tingueren cap més sortida que la de cooperar en les activitats bèl·liques, aixecant barricades i ajudant en la construcció dels forts.

Més tard, per espai d'un any, siguié Olot plaça carlina, canviant aleshores l'aspecte de la sofrerta ciutat. Festes, gatzara... semblava una altra. I el principal personatge, Francesc de Savalls. Tot voltava a l'entorn del cabdill carlí. Així ens ho desmostra Esteve Castellà en el seu llibre «La guerra civil en Olot» (Biblioteca Olotina), del qual triem el següent paràgraf:

«...El día de Corpus (4 de junio de 1874), el General Savalls hizo el primer baile después de los Gigantes, con un brillante acompañamiento, y fue pendonista en la procesión general que fue lucidísima...».

Però els estralls que una guerra partidista porta en sí mateixa, es reflectiren en gran nombre de famílies. No reberen tan sols aquells que es definiren per un bàndol determinat, puix que com és usual en aquests casos, la venjança i l'odi tingueren lloc molt destacat.

Sempre que anem a Riudaura, fem una breu parada a mig camí d'Olot enllà, per contemplar el cèlebre «Hostal de la Corda», enguany simple casa de pagés, que ens porta el record d'aquella època. En dit lloc, com es sabut, signaren l'acord de demetre les armes el general governamental Martínez Campos i el gairebé llegendari heroi carlí Savalls.

Records que perduren

Ocasionalment, en les nostres converses, hem sortit a parlar dels temps que promogueren aitals aldarulls i la repercusió que tingueren a les terres muntanyenques els successos històrics esmentats. I mai ens han mancat testimoniatges verbals de fets viscuts en aquestes comarques. Fets explicats pels avis als fills i nets, vora la llar, i que aquests reviuem i ens narren:

El barber de Sant Joan les Fonts

Camí d'Olot, on tenien el seu Quarter general, vagaven els guerrillers d'en Savalls. Un bon dia, el pacífic barber de Sant Joan les Fonts, restà esglaiat en veure irrompre a la barberia tres homes armats, ostentant dos d'ells uns gens tranquil·litzadors trabucs.

— Afaita'm! —, ordenà al bon home el que semblava tenir més categoria.

— Déu sap que és afaitar la meva feina. Però heu de saber que no estic acostumat a exercir-la de tal mena. Pot ser que la meva mà tremoli tot veient eixos trabucs encarats vers la meva humil persona.

— Doncs, tingues en compte, que avui serà la fermesa del teu pols qui respongui de la teva vida. Ai de tú, si marques tan sols d'una esgarinxada, la gorja del general Savalls!

*Riudaura:
L'Hostal de
la Corda*

Ja es pot suposar amb quins ànims va haver de fer la feina el bó de l'Olegari Torras, barber de Sant Joan les Fonts, disimulant la seva angúria davant els dos trabucaires que no deixaren d'apuntar-lo mentre afaitava al General en cap de les tropes carlines.

Els qui donaren la vida per la causa

Cal afirmar que la major part de les famílies d'Olot i rodalies foren fidels defensors dels carlins. Tal vegada, ens arribàrem a La Pinya, poblet atapeït de boscatge a pocs kilòmetres de la capital de la Garrotxa, on visitàrem una de les masies més destacades d'aquells indrets :La Fageda, habitada enguany pels masovers que treballen i menen la hisenda. Anem acompanyats de la propietària, bona amiga nostra, la qual ens manifesta que els seus besavis, que allà visqueren, foren acèrrims servidors de D. Carles, amb qui mantingueren durant els atzarosos temps de la guerra civil, contínua correspondència. Sap greu que no hagi estat conservat aquest testimoniatge escrit, que desaparegué en la guerra del 36. Ens parla del besavi i d'un seu fill, assassinats

per la causa a Camprodon, segons consta al llibre de família, únic document que els resta. Els ulls de nostra interlocutora, guspiregen d'entusiasme remembrant el patriotisme dels seus avantpassats.

Es fàcil cercar records d'aquells temps tot recorrent les comarques gironines i molts d'altres episodis evocats per les generacions que succeïren als qui protagonitzaren els fets podríem esmentar. Però per avui ja n'hi ha prou. No ens resta espai. Els que hem explicat poden donar una idea del ferm esperit de la nostra gent.

Finalitzem aquest recorregut per terres muntanyenques donant una última ullada al paisatge dominat per colossals geps de terra volcànica que s'adrecen a l'entorn de la ciutat d'Olot: Garrinada, Bisaroques, Montolivet, Montsacopa... els cims dels quals ostenten, com permanents sentinelles, els fortins que presenciaren proeses guerreres, però també inefables i ferotges lluites que enterboliren la pau del territori i es cobraren el tribut de mantes vides perdudes en la fragositat de les conteses.